

HNÍZDĚNÍ DROZDA CVRČALY *Turdus iliacus* (L.) NA RYCHNOVSKU

Jiří Hlaváček a Tomáš Bělka

Drozd cvrčala je sibiřský druh hnízdící severně a severovýchodně od Československa. V Evropě obývá Island a Faerské ostrovy (subsapie coburni), Skotsko, prakticky celý Skandinávský poloostrov a severní oblasti SSSR (nominální rasa *iliacus*). Jižní hranice pravidelného hnízdního rozšíření v Sovětském svazu je ohraničena přibližně 55° s.š., na východě zasahuje až po ústí řeky Kolymy (160° v.d.).

V ČSSR bývá pravidelně zastížen při jarním a podzimním tahu. Zvláště jarní průtah přes naše území bývá nápadný. Naopak zimování cvrčal je považováno za vzácné (HUDEC et al. 1983, ŠTÁSTNÝ, RANDÍK, HUDEC 1987). Při jarním návratu ze zimoviště ve Středomoří a západní Evropě mohou jednotlivé páry zahnízdit i mimo pravidelný areál. V posledních letech jsou tyto výjimky častější a je možné, že jsme svědky postupného rozšiřování hnízdního území.

Popis nálezu

Při pravidelné kontrole Černíkovického rybníka dne 22. května 1988 prohledával první z autorů pobřežní náletové porosty po obvodu rybníka, když náhle ze vzdálenosti 3 metrů vylétl z keře hlohu drozd cvrčala. Zde bylo nalezeno hnízdo s 5 vejci. Během krátké kontroly lokality adultní pták neustále létal v nevelké vzdálenosti od rušitele, posedával po okolních stromech a keřích a hlasitě varoval. Hlas byl nápadně podobný varovnému hlasu drozda kvíčaly (*Turdus pilaris*). Chování vůči kosům černým (*Turdus merula*) a drozdům zpěvným (*Turdus philomelos*), kteří se zdržovali v okolí, bylo značně agresivní.

Lokalita byla znovu navštívena za účelem dokumentace hnízdní 24. května 1988. Při příchodu na lokalitu nás upoutal se-

mec rákosníka zpěvného (*Acrocephalus palustris*), zpívající asi 30 m od hnízda drozdů cvrčal. Několikrát jsme totiž v jeho zpěvu zaslechli imitované varování cvrčal. Ve hnízdě byla stále vejce, zbarvením velmi podobná vejcům kvíčal, těchto rozměrů: 26,82x19,68; 25,98x19,94; 25,68x20,74; 26,56x20,10; 27,16x19,50 mm ($\bar{x}$ =26,44x19,99 mm). Hnízdo bylo umístěno v keři kvetoucího hlohu (*Crataegus* sp.) vysokém 3 m v rozsoše několika větví ve výši 150 cm nad zemí. Ke stavbě cvrčaly použily stonky různých bylin a suchou trávu. Kotlinka byla vymazána hlínou a vystlána jemnou, suchou trávou. Hnízdo mělo tyto rozměry: vnější průměr 13 cm, vnitřní průměr 8,5 cm, výška 10,5 cm, hloubka kotlinky 5 cm (obr. 1). Samice opět po dobu kontroly poletovala v okolí a neustále hlasitě varovala. Ve vzdálenosti asi 20 m od hnízda jsme na okamžik zahlédli i druhého ptáka z páru, který bez hlasových projevů odlétl.

Dne 29. května cvrčala stále pevně seděla na snůšce, ale při další kontrole lokality 5. června bylo hnízdo nalezeno opuštěné. Jediné vejce, které v kotlince zbylo, jsme předali do ologických sbírek Moravského ornitologického sdružení v Přerově. Pár drozdů cvrčal nebyl nikde v okolí zastižen. Důvodem opuštění snůšky byly zřejmě zemědělské práce, které probíhaly v okolí hnízdiště. Zemědělské stroje se při sečení a sušení trávy po několik dní pohybovaly v nejtěsnější blízkosti hnízda.

Při následné prohlídce lokality o měsíc později (05.07.) nebyla přítomnost drozdů cvrčal opět zaznamenána.

Hnízdní prostředí

Černíkovický rybník se nachází severně od obce Černíkovice (okr. Rychnov n.Kn., kvadrát 5863) a jeho rozloha činí 30 ha. Nadmořská výška lokality je 305 m. Na jižní a západní straně rybníka se rozkládají široké louky a pole. Západní hráz je osázena jírovcem (*Aesculus hippocastanum*) a olší (*Alnus* sp.). Nevelký objekt Státního rybářství je vystavěn u hlavní hráze a je sezónně používán k chovu kachen. Na východní a severní straně rybníka je vzrostlý les s dominujícím smrkem (*Picea* sp.) a příměsí modřínů (*Larix* sp.), borovic (*Pinus* sp.) a dubů (*Quercus* sp.). Rybník je od severu napájen 2 hlavními kanály a několika menšími potůčky. Jediný odváděcí kanál se asi po 1 km vlévá do řeky Bělé. Před několika lety byl rybník upravován. Rákosové po-

Obr. 1. Snůška drozda cvrčaly (*Turdus iliacus*), Černíkovice 24.5.1988.

Abb. 1. Rotdrosselgelege (*Turdus iliacus*), Černíkovice 24.5.1988.

rosty byly zčásti zničeny a souvislý porost se zachoval pouze na východním okraji rybníka. Na vsáklých deponiích (v podobě ostrovů a poloostrovů) roste bez černý (Sambucus nigra) a kopřiva (Urtica sp.). Obě polní cesty vedoucí od obce k rybníku jsou lemovány alejemi ovocných stromů.

Vlastní hnízdiště bylo situováno v jihovýchodní části břehových porostů rybníka. Zde se nachází silně podmáčená louka o rozloze 150x30 m s rozvolněným náletovým porostem hlohů (Crataegus sp.), olší (Alnus sp.) a vrb (Salix sp.). Bylinný podrost tvoří různé vlhkomilné traviny, zčásti i ostružiník (Rubus sp.) a kopřiva (Urtica sp.). Směrem k hladině louka pozvolna přechází do asi 20 m širokého porostu rákosu obecného (Phragmites communis). Od pravidelně sečené louky je lokalita oddělena uměle vysázeným (průměrně 3 m širokým) pásem hlohů s dubovými výstavky.

Hnízdění ve Východočeském kraji

Vyhledáním v literatuře, písemným a osobním kontaktem s ornitology jsme se pokusili shrnout dosavadní znalosti o výskytu drozdů cvrčal na území našeho kraje.

I. Hnízdění prokázané nálezem hnízda nebo mládat těsně po vyvedení

- 8.VI.1970 - nalezeno hnízdo s mláďaty v Horních Albeřicích (MILES 1971).
- 30.VI.1972 - Miles a Kovář pozorovali ve Vrchlabí pár a vyvedenými mláďaty (MILES 1975).
- VI. 1973 - chyceno létající mládě u Litomyšle, staří ptáci pozorování v okolí (REJMAN in ŠTASTNÝ, RANDÍK, HUDEC l.c.).
- zač.VI.1985 - PECINA (in litt.) našel v Horních Albeřicích hnízdo se 4 vejci. Hnízdění nedospělé, při kontrole koncem června nalezeno hnízdo zničené.
- 1.pol.VII.1986 - hnízdění v okolí Volče prokázal Kratochvíl (in ŽDÁREK 1986). Ve dnech 3.-13.7.1986 pozoroval na lokalitě vyvedená mláďata, 17.7. dvě odchytil a 1.9. zde zastihl pohromadě 4 ex.

II. Hnízdění možné podle chování pozorovaných ptáků nebo podle období pozorování, ale bez nálezů hnízda

- 5.V.1961 - pozorován zpívající samec u Vizova (MILES a KONGSPKA 1972).
- konec VI.1972 - Weber (in HUDEC et al. l.c.) pozoroval 1 ex. u Dvoraček. Z této lokality pochází i údaj Schmidta o hnízdění před 2. světovou válkou.

- 28.IV.1973 - FLOUSEK (1985) pozoroval pár s hnízdním materiálem u Lhoty u Machova.
- 17.V.1974 - 1 ex. pravidelně zaletuje s hnízdním materiálem do mladého modřínového porostu u Hronova (FLOUSEK l.c.).
- přelom IV. a V.1976 - na stejné lokalitě jako 17.5.1974 zastihl FLOUSEK (l.c.) opět pár při přeletěch s hnízdním materiálem.

III. Ostatní nálezy mimo období pravidelného výskytu

- VIII.1967 - Staněk (MILES 1975) uvádí bez přesné lokalizace pozorování několika exemplářů z Krkonoš.
- přelom III. a IV.1968 - v obci Fořt-Lázně zjištěn zpívající samec (MILES 1969).
- 26.VIII.1970 - Bártl (MILES 1975) zastihl 2 ex. na Úpské hraně.
- 3.V.1974 - Weber, Miles a Prášil zjistili 1 ex. u Vosecké boudy (HUDEC et al. l.c.).
- 8.V.1977 - 1 ex. u Velkých Petrovic pozoroval FLOUSEK (l.c.).
- 2.V.1980 - Havel (kartotéka VČ. pobočky ČSO) zastihl 1 ex. u Neratova v Orlických horách.
- 9.VIII.1981 - FLOUSEK (l.c.) uvádí pozorování 1 ex. od České Skalice.
- IV.1983 - 2 ex. v kolonii kvíčal ve Vrchlabí zjistil FLOUSEK (l.c.).
- 19.a21.IV.1988 - 2 ex. v kolonii kvíčal pozoroval v Horní Olešnici WALTER (in verb.), zde též zastihl zpívající samec.

Z množství nashromážděných údajů je zřejmé, že východní Čechy patří k oblastem s často zjišťovaným hnízděním drozdů cvrčal. Zvláště v Krkonoších bylo zaznamenáno několikrát. Cvrčalám zřejmě vyhovují drsnější klimatické podmínky tohoto orografického celku. Kromě hnízdění z okolí Litomyšle a Volče jsou všechna ostatní zjištění situována do severních a severovýchodních oblastí východních Čech (Broumovská vrchovina, Podorlicko) (obr. 3).

Souhrn

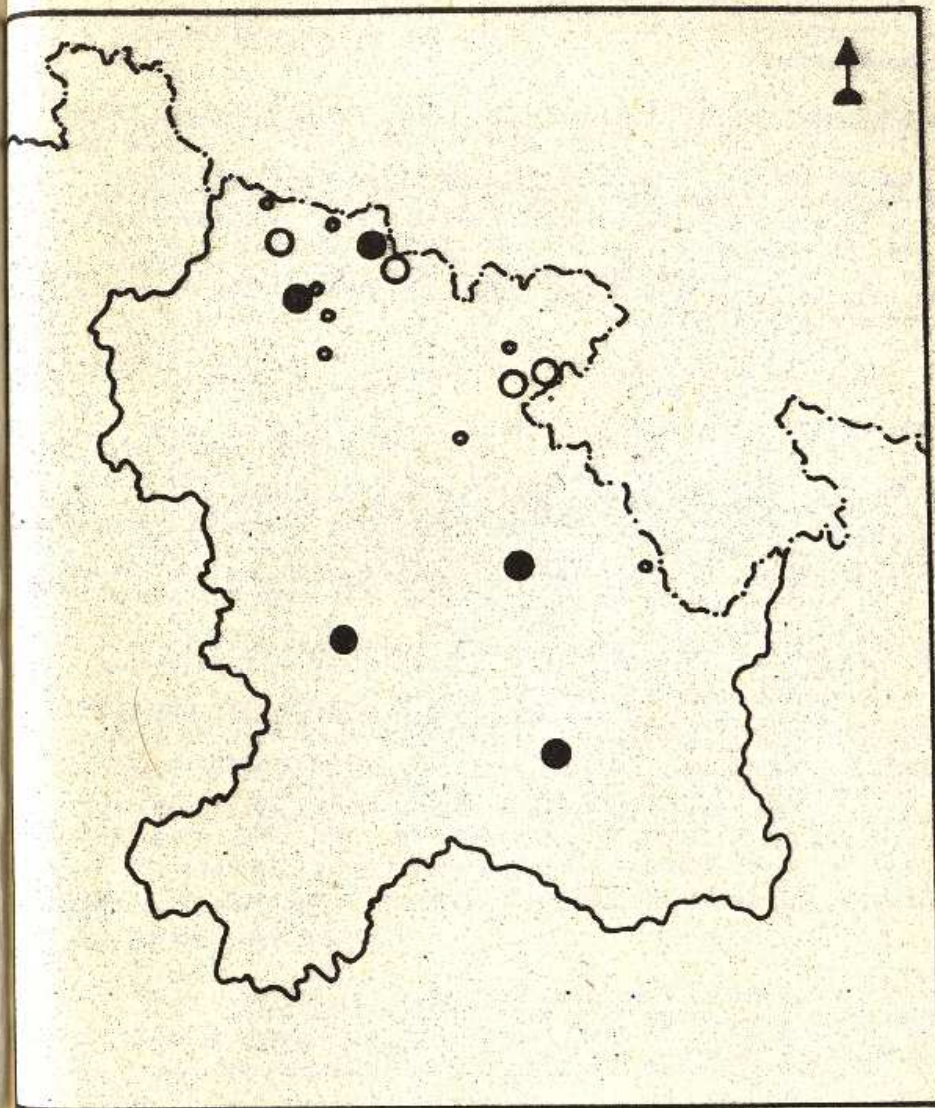
Dne 22. května 1988 bylo zjištěno hnízdění drozdů cvrčal u obce Černíkovice (severovýchodní Čechy). Hnízdo bylo umístěno na břehu rybníka v keři hlohu. Snůška 5 vajec byla později opuštěna. Popisovaný nález je prvním zaznamenaným hnízděním v okrese Rychnov n. Kněžnou a šestým ve Východočeském kraji.

Obr. 2. Hnízdní biotop drozda cvrčaly (*Turdus iliacus*) u Černíkovického rybníka.

Abb. 2. Der Brutbiotop der Rotdrossel (*Turdus iliacus*) am Teich bei Černíkovic.

Obr. 3. Rozšíření drozdů cvrčal (*Turdus iliacus*) ve Východočeském kraji. ● - prokázané hnízdění (v textu I), ○ - pravděpodobné hnízdění (v textu II), ◦ - nálezy mimo období pravidelného výskytu (v textu III).

Abb. 3. Verbreitung der Rotdrossel (*Turdus iliacus*) in Ostböhmen. ● - nachgewiesenes Brüten (im Text I), ○ - wahrscheinliches Brüten (im Text II), ◦ - Nachweis ausserhalb des hier gewöhnlichen Auftretens (im Text III).

Zusammenfassung

ROTDROSSELBRUT *Turdus iliacus* L. IM GEBIET VON RYCHNOV NAD KNĚŽNOU

Am 22. Mai 1988 wurde bei der Gemeinde Černíkovice eine Rotdrosselbrut festgestellt. Das Nest befand sich am Ufer eines Teiches in einem Weissdornstrauch. Die Altvögel verliessen später das Fünfergelege, da sich durch landwirtschaftliche Arbeiten in der Umgebung gestört wurden. Dieser Nachweis ist der erste, der im Kreis Rychnov nad Kněžnou registriert wurde und der sechste in Ostböhmen.

Literatura

- FLOUSEK, J., 1985: Drozd cvrčala (*Turdus iliacus*) v severovýchodních Čechách. Sborník Vč. pob. ČSO, 7: 57-59.
- HUDEC, K. et al., 1983: Fauna ČSSR. Ptáci 3/L. Academia. Praha.
- MILES, P., 1969: Výskyt drozda cvrčaly (*Turdus iliacus* L.) v jarních měsících v Podkrkonoší. Opera Corcontica, 6: 167-171.
- MILES, P., 1971: Kvičala (*Turdus pilaris*) a cvrčala (*Turdus iliacus*) hnízdí v Krkonoších. Živa, 57: 31-32.
- MILES, P., KONOPKA, J., 1972: Hnízdění drozdů cvrčal (*Turdus iliacus* L.) v Krkonoších a Jizerských horách. Sborník Severočeského muzea Liberec, 4: 41-44.
- MILES, P., 1975: Další nálezy vzácnějších obratlovců v Krkonoších. Opera Corcontica, 12: 205-226.
- ŠTASTNÝ, K., RANDÍK, A., HUDEC, K., 1987: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČSSR 1973/77. Academia. Praha.
- ŽDÁREK, P., 1986: Zápis ze členské schůze Východočeské pobočky ČSO při ZK Tesla Pardubice konané 20. září 1986. Rotaprint.

Adresy autorů

- Jiří Hlaváček, Revoluční 495, 517 21 Týniště n. Orli.
- Tomáš Bělka, Družstevní 918, 517 21 Týniště n. Orli.